

av Dietrich Bonhoeffer. Genom sitt eget agerande spelade han en viktig roll för kampen mot apartheid i Sydafrika och för dialogen med det judiska folket ur ett kristet perspektiv, baserat på den teologi och det livsideal som kostade Dietrich Bonhoeffer livet. Bethge själv var delaktig i och personifierade det motstånd som den ekumeniska rörelsen fått erkännande för, nämligen att ha varit delaktig i den tyska motståndsrörelsen och aktivt stött kampen mot det vita förtrycket i södra Afrika. Bethge förskonades och han räddade bokstavligen Bonhoeffers tankar till eftervärlden och använde sitt långa liv som budbärare för dem. Även Bethges liv är värt en biografi som denna.

Björn Ryman

Sören Wibeck: *Jesus, Jude, Rebell, Gud? 320 sid. Historiska Media, Lund 2007.*

Sören Wibeck är journalist vid Sveriges Radio och medverkar varje vecka i P1-programmet «Människor och tro», som bevakar livsåskådning, religion och politik. Han har tillhört pingströrelsen och har varit pastor i fem år. I en intervju i *Aftonbladet* (2007-05-02) säger han: «Men så utvecklades pingströrelsen åt sitt håll och jag åt ett annat. I dag tillhör jag ingen kyrka. Jag tycker att den tiden är preskriberad. I över 26 år har jag arbetat på Sveriges Radio och neutralitet och saklighet har gått in i ryggmärgen.»

Är det möjligt att en icke-professionell exeget — utan att bidra med några egna nya forskningsresultat — kan skriva en läsvärd bok om Jesus? Efter att ha kritiskt granskat Wibecks bok måste jag som religionsfilosof och exegetisk lekman besvara den frågan jakande, eftersom författarens frågeställningar är intressanta och han är väl påläst. Boken saknar visserligen fotnoter och ibland är resonemangen och beskrivningarna väl fantasifulla, men de i texten inbyggda citaten, litteraturhänvisningarna och intervjuerna med ledande forskare i Sverige och utomlands ger i de flesta fall stöd åt framställningen.

Boken består av 18 kapitel med underrubriker som sen är uppdelade i kortare avsnitt. Innehållsförteckningen ger en god överblick av de teman Wibeck berör: Inledning: *Jesus var inte kristen*. Korsfästelse: *Den politiske rebellens öde*. Skeptikerns fråga: *Har Jesus funnits?* Kristna källor: *Hur trovärdiga är de?* Icke-kristna källor: *Främst «polisnyheter»*. Sökandet efter den historiske Jesus: *Ett misslyckande*. Politisk historia: *Kampen för självständighet*. Jesu födelseplats: *Nasaret*. Jesu liv i ett nötskal: *När föddes han?* Jungfrufödelsen: *Kontroversiell tidigt*. Jesu familje-

förhållanden: *Var han gift?* Palestina på Jesu tid: *Ett främmande land*. Rebellen Jesus: *Kritiker och nyskapare*. Jesu många titlar: *Betydelsen har växt*. Jesu läraren: *En provokativ berättare*. Jesu sista vecka: *Vad betyder hans död?* Uppståndelsen: *Tro eller historia?*

Wibeck ställer i inledningen några frågor som han vill belysa: «Har Jesus funnits? Var föddes han? Kunde han läsa och skriva? Var han gift? Vad sade han om sig själv? Vilket var hans budskap? På vilket sätt var han Guds son? Varför korsfästes han? Vilka utombibliska källor talar om honom? Vilken typ av litteratur är Bibelns evangelier? Hur samlades de till en bok?»

Wibeck bedyrar: «Jag har ingen egen agenda, vilket annars är vanligt i böcker om Jesus. Mitt syfte är att berätta vad vi rimligen kan veta, eller inte veta, om Jesus från Nasaret» (s. 8).

Detta låter ju betryggande, men det grundläggande problemet i Wibecks resonemang är att han på det hela taget inte tillräckligt problematiserar evangeliernas berättelser, utan läsaren får intrycket att författaren anser dem vara mer eller mindre sanna ögonvittnesberättelser. Han kommer ändå snabbt fram till den intressanta och avgörande frågan i tredje kapitlet «Kristna källor: Hur trovärdiga är de?» Just det, och hur avgör man det från fall till fall, när det finns så få icke-kristna källor att tillgå?

Wibeck ger sig i vissa fall in på kritiska resonemang om vissa texters tillförlitlighet och om de kan ha genomgått senare redigeringar, men han för ingen principiell diskussion om hur man skall ställa sig till texter som berättar om händelser som direkt strider mot kända naturlagar som t.ex. jungfrufödelse, gående på vatten, mirakulösa botande av lama, blinda, etc., uppväckande av döda, Jesus egen uppståndelse från de döda och hans himmelsfärd. Hur skall man behandla dem utan att först ta ställning till vad som i princip är möjligt och omöjligt enligt de teorier och antaganden som all normal vetenskap bygger på? Men Wibecks huvudsyfte är inte i första hand att förklara eller bortförklara vissa händelser: han nöjer sig som religionshistoriker med att beskriva vad som står i texterna.

Här kan man emellertid tänka sig olika principiella förhållningssätt: 1) Texter innehållande berättelser om under kan inte vara sanna. 2) Vissa berättelser om Jesu underverk kan vara sanna om man betänker suggestionens makt, men några brott mot naturlagarna kan inte ske. 3) Evangeliernas berättelser «är inte biografier i modern mening utan en kombination av historia och trosvittnesbörd. Deras syfte är att förklara att Jesus var Guds son. *Många moderna historiekritiska frågor kan vi därför inte få svar på*» (min kurs, s. 27). 4) Alla berättelser är sanna utom då en och samma händelse beskrivs på mer än ett sätt som gör det omöj-

ligt att alla versioner kan vara sanna. 5) Alla berättelser är sanna även om de strider mot kända naturlagar och även om det finns flera versioner som motsäger varandra.

Har jag tolkat Wibeck rätt intar han den tredje positionen i allmänhet och undviker att uttala sig om tillförlitligheten i teologiskt sett centrala berättelser. I sista kapitlet «Uppståndelsen: *Tro eller historia?*» säger han: «Det som inträffar efter korsfästelsen förblir ett mysterium» (s. 295). Skall vi tro Lukas version i evangeliet så uppstod Jesus på morgonen efter sabbaten och visade sig för vissa *innan han samma dag* «tog dem med sig ut ur staden bort mot Betania, och han lyfte sina händer och välsignade dem. Medan han välsignade dem lämnade han dem och fördes upp till himlen» (24: 50–51). I Apostlagärningarna har Lukas gett Jesus ytterligare 39 dagar på sig att visa sig och nu såg de närvarande «hur han lyftes upp i höjden, och ett moln tog honom ur deras åsyn» (1: 9).

Det är ju egentligen mycket märkligt att berättelserna om den uppståndne Jesus Kristus, Guds son, slutar i ett moln av mytologiska föreställningar om en färd upp till ... vad? Och med vilken slags kropp? Om den uppståndne Jesus gick omkring i fyrtio dagar, borde det ju ha varit så sensationellt att någon tagit på sig uppgiften att mera i detalj beskriva vad Jesus gjorde och sade. Varför gjorde ingen det? Eller om någon gjorde det; varför har de texterna inte bevarats?

Enligt flera ställen i NT skall Jesus återvända från Faderns högra sida till jorden i ett moln. De bokstavstroende lär få vänta, men det behöver Wibeck och andra hermeneutiskt inriktade bibelläsare inte göra: för dem blir det en tolkningsfråga att leva med.

Stefan Andersson

Tryggve N. D. Mettinger: *The Eden Narrative: A Literary and Religio-historical Study of Gen 2–3. Winona Lake, Indiana, Eisenbrauns 2007.*

Tryggve Mettingers nye bog beskæftiger sig med en af de bedst kendte fortællinger i Det Gamle Testamente, fortællingen om Adam og Eva i Edens Have. Men også for den, som mener at kende fortællingen ud og ind, er der nyt at hente. Mettinger indleder med at præsentere de to spørgsmål, han ønsker at besvare. Det første drejer sig om, hvad der er fortællingens tema, og for at besvare det, må han læse fortællingen som «a self-contained piece of literature». Det andet spørgsmål går på, om fortælleren udnytter foreliggende traditioner på en ny måde, der siger noget om fortællerens særlige interesse. Til at besvare dette spørgsmål inddrager Met-

tinger Ez 28 i Det Gamle Testamente samt to ikke-bibelske fortællinger, Adapamyten og Gilgamesh epet.

Mettinger vender sig derpå til det ofte diskuterede spørgsmål om, hvor mange træer der egentlig var i Edens Have, og afviser tidligere forsøg på, ad litterær-kritisk vej, at reducere fortællingen til kun at dreje sig om ét af træerne. Mettingers egne analyser, der netop fokuserer på fortællingens funktion, viser, at begge træer har deres funktion i plottet: Træet til kundskab om godt og ondt indgår i den prøve, som Gud sætter mennesket på, mens livstræet var tænkt som en mulig belønning, hvis mennesket ved at vise lydighed mod Gud bestod prøven. Netop spørgsmålet om træernes funktion giver en god indgang til forståelsen af fortællingen og dens tema, som ifølge Mettinger er menneskets ulydighed og konsekvenserne heraf.

At fortællingen formulerer temaet i form af en prøve er med til at afklare, hvornår fortællingen er blevet til, nemlig i efterreksilsk tid. Hvor tidligere forskning har betragtet fortælleren (Jahvisten) som en ældre foreksilsk kilde, ser Mettinger en tydelig forbindelse til den deuteronomistiske teologi. Hos deuteronomisterne er menneskers ulydighed mod Gud et gennemgående tema, ligesom også forestillingen om at Gud prøver mennesker indgår i deres teologi (jf. fx 5 Mos 8).

Fortælleren af Gen 2–3 tænker ligesom deuteronomisterne ud fra spørgsmålet om, hvem der er skyldig i den nuværende tingenes tilstand. Og ligesom deuteronomisterne hævder han, at det er menneskets egen skyld. Ved at understrege, at det er ulydigheden, der får negative konsekvenser (tabet af den paradisiske tilstand), kan fortælleren hævde lydighed mod Gud som en af de grundlæggende værdier i samfundet. Fortællingen bidrager på den måde til opretholdelsen af det efterreksilske samfund.

Hvor første del af bogen omhandler fortællingens plot og funktion, drejer anden del sig om, hvor fortælleren henter sit stof fra, og hvordan han skaber nyt ud af foreliggende traditioner. Der er ikke noget overraskende i, at Mettinger inddrager de to mesopotamiske kilder, Adapamyten og Gilgamesh, som begge beskæftiger sig med de to guddommelige egenskaber, visdom og udødelighed, og som er med til at danne baggrund for fortællersens syn på forholdet mellem Gud og mennesker. Af særlig interesse er dog Mettingers inddragelse af Ez 28. Tidligere forskning har allerede peget på, at der bag såvel Gen 2–3 som bag Ez 28 ligger en særlig myte om urmennesket. Men Mettinger kan på overbevisende måde sætte denne erkendelse ind i sin analyse af funktionen af Gen 2–3. I den oprindelige myte om urmennesket befandt «Adam» sig i Edens have, men p.g.a. sin synd blev han forvist fra haven. Myten indeholdt desuden motiverne visdom og udøde-